

ку.). Це означало скасування контролю на внутрішніх кордонах країн-учасниць. Зі вступом до ЄС для молоді відкрилися нові перспективи та можливості їхати вчитися, подорожувати, працювати за бажанням. Інвестиції, які почали надходити в країну, зумовили приплив капіталу, який оживив фінансовий сектор. У 2007 р. за темпом економічного зростання Словаччина посіла друге місце в ЄС, поступившись першістю Люксембургу. На сьогоднішній день Словацька Республіка входить до п'ятірки найрозвиненіших з колишніх соціалістичних країн, яка провела величезну трансформаційну роботу на шляху європейської інтеграції і з 01 травня 2004 року є повноправним членом Європейського Союзу, чим знаменувала перехід до нового етапу існування своєї країни уже в рамках розширеної Європи і єдиного внутрішнього ринку та політико-безпекового простору ЄС.

Таким чином, вступ Словаччини до Європейського Союзу став важливим етапом в її державно-правовому розвитку. Поки що країна не досягла рівня найрозвинутіших країн Європейського регіону, але сучасна Словаччина постала на межі політичних змін. Важливим є те, щоб Словацька Республіка та інші країни, які стали членами ЄС, брали активну участь у розвитку Європи, сприяли її розвитку в усіх галузях, та разом з тим зберігали та збільшували своє національне надбання. Накопичений же державно-правовий інтеграційний досвід Словаччини може бути корисним для інших постсоціалістичних держав, зокрема й України, і тому має бути всебічно досліджений.

1. Врадій О. Можливості подолання проблеми «демократичного дефіциту» в Європейському Союзі. URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Sup/2010_21/Rozdil_3/06_Vradiy.pdf

2. Копенгагенські критерії членства в Європейському Союзі (інформаційно-аналітична довідка). URL: <http://mfa.gov.ua/ua/page/open/id/774>

3. Мухин Е. Некоторые итоги пребывания Словакии в ЕС. URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Arvi/2007_10/Mukhin_D.pdf

4. Эштваникова М. Процесс интеграции Словацкой Республики и Чешской Республики в Европейский Союз : автореф. дис. ... канд. полит. наук : 23.00.02. Москва, 2004. 27 с.

5. Янчук Л. В. Європейська інтеграція Словацької Республіки (1993–2004 рр.) *Український історичний збірник*. 2008. № 11. URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/uiz/2008_11/31.pdf

Клевець Карина Володимирівна,
слухач магістратури
юридичного факультету
Науковий керівник – д.ф.н., професор Скиба Е.К.
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

ПРАВОСВІДОМІСТЬ І ФІЛОСОФІЯ ПРАВА

Правосвідомість, як різновид суспільної свідомості, є складним явищем, що потребує постійного дослідження. Через правосвідомість відбивається не тільки стан правових відносин, а й тенденції їх змін у суспільстві, ролі, місця

та значення правових норм зумовлює зміни у свідомості людини. Сучасне суспільство постійно зазнає змін, прагнучи до соціуму європейського зразка. Людина і представник держави мали нерівні права та обов'язки в одних і тих самих відносинах. І ця обставина не могла не знайти свого віддзеркалення в суспільній правовій свідомості та не могла не позначитися і на професійній правосвідомості самих представників влади. Отже, питання правової свідомості людини постає особливо гостро. Дослідження правосвідомості людини має значну наукову й практичну цінність, адже дасть змогу вирішити низку питань, пов'язаних із покращенням рівня правової держави, подальшим становленням європейського суспільства та участю громадян у правотворчості, сприятиме розв'язанню проблем, пов'язаних із правовим вихованням і забезпеченням правопорядку.

Необхідність розв'язання проблеми правосвідомості у філософсько-правовому контексті зумовлена передусім з проблемою побудови правової держави європейського зразка. Конституції України проголошує, що наша держава є правовою і єдиним джерелом влади є народ.

Як свідчить історія, нормативного закріплення не завжди достатньо. Важливе значення має ставлення кожного громадянина до правових норм, їх усвідомлення та особиста потреба в їх дотриманні. Здійснення філософсько-правового аналізу категорії правосвідомості є доцільним, оскільки саме з позиції філософського праворозуміння можна з'ясувати дію факторів, які впливають на поведінку суб'єктів права. Це необхідно для розробки стратегії правового розвитку українського суспільства нового зразка з високим рівнем правової культури та правової свідомості.

Явище правосвідомості вивчали чимало науковців і філософів у різні епохи й періоди. Ці дослідження не можна вважати цілком вичерпними, адже суспільство повсякчас трансформується, особливо на сучасному етапі, з огляду на що питання правосвідомості людини постає досить гостро, викликаючи неабиякий інтерес.

Додатковою причиною, що зумовлює потребу у вивченні категорії правосвідомості, є комплекс суперечностей, які виникли під час правотворчого процесу в державі. Унаслідок цього в різних галузях права з'явилися правові норми, які, незважаючи на їх юридичну досконалість, стали недієвими, оскільки під час їх прийняття не було враховано сучасні типи правосвідомості людини в трансформуючому суспільстві. Загальновідомо, що сучасній юридичній науці притаманний нормативістський підхід Г. Кельзена, який стверджував, що вчення про право має бути «чистим», а отже, слід звільняти досліджуване явище або предмет від того, що не є правом [1, с. 124].

Як свідчать реалії, такий підхід не цілком відповідає сьогоденню. Ще німецькі юристи Г. Гуго, К. Савіньї та Ф. Пухта звернули увагу на те, що нормативні приписи, визначені державою з метою врегулювання суспільних відносин, досить часто не знаходять підтримки в суспільстві, тобто в суспільній свідомості, оскільки суперечать народному духу, що формувався протягом тривалого часу. Тому головна мета права, правових норм – це відповідність їх правовій свідомості суспільства [1, с. 113–116].

Правосвідомість – це ставлення людей до права, засноване на знаннях про право і почуттях. Тобто мається на увазі суб'єктивне сприйняття правових явищ. Це одна з форм суспільної свідомості, що представляє собою систему правових поглядів, теорій, ідей, уявлень, переконань, оцінок, настроїв, почуттів, в яких виражається ставлення індивідів, соціальних груп, всього суспільства до існуючого і бажаного права, до правових явищ, до поведінки людей у сфері права.

Філософія права розглядає сукупність встановлених або санкціонованих державою загальнообов'язкових правил поведінки (норм), дотримання яких забезпечується заходами державного впливу. Для відповіді на питання про сутність правосвідомості недостатньо привести ту чи іншу вдалу його дефініцію. У більшості з них акцент робиться на певного роду систему знань, тобто правосвідомість розкривається як «сукупність поглядів, ідей, що виражають ставлення людей, соціальних груп, класів до права, законності, правосуддя, їхнє уявлення про те, що є правомірним і неправомірним» [1, с. 208].

Правосвідомість займає важливе місце у правовій державі. З одного боку, вона породжує правову реальність, а з іншого – є результатом сприйняття та освоєння правового життя суспільства й правових відносин, що панують у ньому. Правосвідомість людини – це її усвідомлення, розуміння права, аналізування чинного права й правових норм, думки та ідеї про зміни та доповнення у праві.

Вона передбачає сукупність поглядів, ідей, почуттів, настроїв, уявлень про право, роль права, яку воно відіграє в житті суспільства, держави, ідеї про права людини, її відповідальність перед іншими людьми, державою та суспільством.

Аналіз й усвідомлення цього соціально-правового явища як певного феномена охоплює давні часи, міфологічний і релігійний світогляди, згідно з якими суспільний порядок покликаний встановлювати космічний та природний порядок. Людське існування повинно брати початок з міфів, що висвітлюють негатив хаосу й безладу. Міфи Стародавнього Єгипту трактують хаос як водяну безодню, що було породжено щорічними розливами Нілу. На думку Конфуція, це – суміш стихій, тобто те, що не має форми та прояву.

Розгляд філософсько-правових концепцій щодо соціально-правового явища варто розпочати з аналізу ідей Платона та Цицерона. Заслугує на увагу думка Платона про те, що за допомогою правового виховання можна впливати на природну правосвідомість кожного, формуючи таким чином позитивне право в суспільстві. Цицерон, хоча й був опонентом Платона, стверджував, що природне право значною мірою впливає на формування правосвідомості особи. Отже, можна зробити висновок, що хоча зазначені позиції і різняться, проте вони не заперечують феномен правосвідомості та його вагоме місце у формуванні соціуму, держави, суспільства [1, с. 26–32].

Європейська суспільна свідомість суттєво відрізняється від своїх попередників. Вона не спирається на міфологію та символізм середньовіччя та вже не усвідомлює себе в гармонії з логосом і космосом. Ф. Бекон визначає думку людини як силу, аналогом якої в зовнішньому світі є закон, або «уста-

лене царство законів» [2]. Знання людини є силою, але тільки тоді, коли є критерієм достовірної природи розуму та її свободи. Знання – це не мрійлива свобода, а реальність особистого світу.

Як форма свідомості і світогляду, правосвідомість формується у процесі правової соціалізації і має складну структуру.

Система правової соціалізації діє в суспільстві на кількох рівнях, визначаючи ставлення людини до права. На соціальному рівні правова система робить вплив на індивіда через демонстрацію поваги до права й закону офіційною владою. Поряд з цим в суспільстві існують національні традиції, історичний досвід попередніх поколінь, які визначають поведінку і діяльність людини в соціальному середовищі. На особистісному рівні домінує неусвідомлене копіювання права базових цінностей, що дозволяє ідентифікувати себе з певною культурою і суспільством.

Внутрішньо-особистісний механізм правової соціалізації включає в себе потреби, інтереси, ціннісні орієнтації, самосвідомість (мотиви, установки, цілі).

Філософія права виділяє інституційну і неінституційну форми буття правосвідомості.

Форми буття правосвідомості у конкретно історичних умовах, ґрунтуються на комунікативно-ціннісному тлі, яке утворилося в тому або іншому суспільстві і являє собою усталені уявлення про добро і зло, справедливе й несправедливе, дозволене й недозволене, традиційне та нетрадиційне

Правосвідомість – сфера громадської або індивідуальної свідомості, що включає правові знання, ставлення до права і правозастосовчої діяльності. Саме тому не можна розглядати феномен правосвідомості людини поза суспільним буттям, адже саме воно й формує правосвідомість людини та суспільства загалом. Правосвідомість людини не лише спрямована на врегулювання відносин, а й покликана сприяти збереженню цілісності суспільства. Правосвідомість є відображенням правового життя суспільства, правових відносин, сутності та ролі правових встановлень у свідомості суспільства, особистості. Правосвідомість суспільства націлена на справедливе врегулювання відносин людей, що забезпечує збереження цілісності суспільства. Таким чином, у правосвідомості відображаються лише ті явища, які становлять правову сторону життя суспільства. Вона має складну внутрішню структуру і унікальний характер, тому дозволяє більш повно та об'єктивно пізнати й зрозуміти правову дійсність, охоплює процес створення правових норм, реалізацію їх вимог у суспільному житті, але перш ніж отримати вираження у правових нормах, у практиці їх застосування, вони повинні пройти через правосвідомість, тобто отримати правову форму у вигляді правових ідей і уявлень.

1. Бровко Н. І. Аналіз феномена правосвідомості людини у філософсько-правовій думці.

2. Філософія права: навч. посіб. О. Г. Данильян, Л. Д. Байрачна, С. І. Максимов та ін.; за заг. ред. О. Г. Данильяна. Харків: Право, 2009. 208 с.

3. Басин А. А. Эволюция «юридического мировоззрения» в социальной философии Нового времени. *Вестник МГТУ*. 1999. № 1. С. 107–118.

4. Соловьев Э. Ю. Кант: взаимодополнительность морали и права. Москва: Наука,

1992. 216 с.

5. Гегель Г. В. Ф. Система наук. Ч. 1 : Феноменологія духа. Сочинення: в 14-ти т. Москва: Соцэкгиз, 1959. Т. 4. 488 с.

6. Гегель Г. В. Ф. Лекції по історії філософії: в 3-х кн. Санкт-Петербург: Наука, 1994. 582 с.

7. Нерсесянц В. С. Юриспруденція. Введення в курс загальної теорії права і державства. Москва: Наука, 1998. 294 с.

Ковбаса Юлія Володимирівна,

слухач магістратури

юридичного факультету

*Науковий керівник – д.ю.н., професор **Наливайко Л.Р.***

*(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)*

ПРОБЛЕМИ ГЕНДЕРНИХ СТЕРЕОТИПІВ В УКРАЇНСЬКІЙ ДЕРЖАВІ

Принципи гендерної рівності закріплено в багатьох міжнародних документах, зокрема в Загальній декларації прав людини, Конвенції ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації стосовно жінок, Декларації ООН про викорінення насильства щодо жінок тощо. У рамках Програми розвитку ООН гендерна демократія визначається як система волевиявлення жінок і чоловіків, рівних у можливостях і правах, що законодавчо закріплені й реально забезпечені в політико-правових принципах, діях, розбудові громадських і державних структур.

Існуючі в суспільстві гендерні стереотипи заважають ефективному розвитку сучасного ринку праці і викликають ряд проблем: низька заробітна плата жінок у порівнянні із заробітною платою чоловіків; вікова дискримінація, низький соціальний статус жінки в суспільстві

Місце та роль жінки в суспільстві – одне з одвічних питань. Історично склалося, що жінки мають значно менше можливостей, ніж чоловіки, для прояву своїх здібностей. Причиною цього є ставлення соціуму до жінок. Українське суспільство не намагається відмовитися від стереотипного мислення щодо ролі жінок у суспільстві, постійно культивує пасивність і залежність жінок. Тому актуальним є формування позитивного ставлення до жінок, які обіймають керівні посади. Суть проблеми полягає не в тому, щоб надати однакових прав особам різної статі, а насамперед у тому, аби створити такі умови суспільного життя, щоб жінка і чоловік були спроможні реалізувати себе повноцінно як у громадському, професійному, так і особистому житті. Рівність прав, таким чином, передбачає рівність можливостей біологічної, психологічної, особистісної, соціальної актуалізації сутнісних сил жінки і чоловіка [7, с. 56].

Гендерні дослідження аспектів різних сфер життєдіяльності українського суспільства сьогодні здійснюють чимало спеціалістів, зокрема Р. Ануфрієва,